

י"ח-א

נהי דשוב אין להם טומאה חמורה כאב הטומאה, ולא מטמאו אדם וכלים, אבל טומאה קלה של ראשון לטומאה עדיין תהיה להם. ואוכלין מיהא ניטמאו.

שהרי אף אם עתה שוב אינם נחשבים "מי חטאת", עדיין שם מים עליהם. והרי קודם לכן היו מי חטאת. ונטמאו המים הרגילים מחמת נגיעתם בעצמם כשהיו "מי חטאת". שאין לך נגיעה גדולה מזו.⁽³⁾ וכשנסתלק מהם שם מי חטאת, הרי הם כמשקין שנגעו במי חטאת.⁽⁴⁾ ויש להם לטמאות את

רבי יהודה אומר: בטלו המים במעיה⁽¹⁾ מתורת מי חטאת, לפי שאין הם ראויים להזאה, וכבר אין שם עליהם.⁽²⁾ הלכך, אין הם מטמאים.

ואי פלקא דעתך דדוקא מטומאת משקין לטמא כלים הוא דהדר ביה רבי יהודה, אבל בטומאת משקין לטמא אוכלין לא הדר ביה, וכרבי יוסי ורבי שמעון סבירא ליה, דמדאורייתא היא, קשיא:

אמאי בטלו המים במעיה לגמרי מתורת טומאה?

3. רש"י. ותמה עליו רבינו פרץ, דמעולם לא מצאנו נגיעה בעצמן.

ולכאורה תמוהים דבריו. דהא איתא בחולין עג להדיא, דכל דבר טמא חשיב כנוגע בעצמו. ואולי כונתו, משום דהוי מגע בית הסתרים, וכמבואר בחולין שם. ואף דאיכא מאן דפליג התם בהאי סברה, וסבר דחיבורי אוכלין לאו מגע בית הסתרים הוא, משום דכמאן דמיפרתי דמי, אפשר דמשקין שאני. חידושי רבי שמואל.

עוד יש לומר, דפליג על רש"י, משום דאין מגע מי נדה מטמא, כשהוא לצורך הזאה, וכדכתבו התוספות בנדה [ט א]. ואם כן, מה שהמים נוגעים בעצמם, לעולם הוא צורך הזאה. דברי יחזקאל, סימן א.

4. ודנו האחרונים, אימת נטמאים המים מחמת הנגיעה בטומאה קלה. ה"פיה עינים" נקט כדבר פשוט, דרק לאחר הבליעה חלה טומאת המגע. ולא נתבאר טעמו.

ויעוין בדברי יחזקאל שם שצידד כן. משום שכל זמן שעדיין לא נפסלו, אית בהו טומאה חמורה דמי חטאת, "ושבעה לה טומאה". לפיכך

1. ודוקא במעיה בטלו. אבל בפיה לא בטלו. והא דתנן כל העופות פוסלים במי חטאת [מחמת שהיו המים בפיהם], אין זה אלא קודם קידוש. דכיון שהיו המים בפיהם תו לא הוו מים חיים. או משום דחשיב כנעשית בהם מלאכה. אבל הכא איירי לאחר קידוש המים באפר, דתו לא פסלי בהם מלאכה. תוספות.

ואף למה שפירש רש"י בחולין [סב א] דמשום תערובת הרוק הם נפסלים, מכל מקום בגופיהו דמים ליכא פסול. אלא שאי אפשר להזותם, מחמת הרוק במעורב בהם. הלכך עדיין תורת מי חטאת עליהם לענין טומאה. רבינו פרץ.

והר"ן ורבינו דוד כתבו, דלעולם אף בפיה בטלו מטומאת מי חטאת.

ויש לומר דפליגי על תירוץ רבינו פרץ, ואית להו, דכיון דנפסלו מהזאה אית בהו היסח הדעת. ושוב הוי פסול בגופם. המגיה שם.

2. רש"י. ותוספות כתבו דנפסלו משום היסח הדעת.

עוד הביאו מתוספתא, דבמי פרה כתיב "למשמרת". יצאו אלו ששתה מהם הפרה, שכבר אינם "למשמרת".

(5) הבשר.

ותמהינן: מדקאמר רבי יהודה כן, מכלל דתנא קמא פליג וסבר, טומאה חמורה נמי יש למים במעיה, ומטמאן אף אדם וכלים.

והא ליכא למימר הכי. דהא "בשרה טמא" קתני. ומשמע שאף לתנא קמא אין הם אלא ראשון לטומאה, ואינם מטמאים אלא בשר. אבל כלים ואדם אינם מטמאים. מכלל, דרבי יהודה סבר שאף טומאה קלה אין להם.

ומשנינן: כולה מתניתין רבי יהודה היא. וחסורי מחסרא, והכי קתני:

פרה ששתתה מי חטאת, בשרה טמא.

כמה דברים אמורים, בטומאה קלה, שהמים מטמאים דוקא את הבשר. לפי שאין טומאתם אלא כדין משקין שנגעו במי חטאת.

אלא, שמע מינה, אין משקין מטמאים אוכלים מן התורה. והדר ביה רבי יהודה לגמרי מטומאת משקין לטמא אחרים.

ואף שמדרבנן מיהא מטמאים, לא גזרו חכמים אלא במשקין דעלמא. אבל הכא לא גזרו. משום דמילתא דלא שכיחא הוא, שתשתה הפרה מי חטאת.

ודחינן: לעולם לא הדר רבי יהודה בטומאת משקין לטמא אוכלין. אלא סבר דמדאורייתא היא.

ומאי "בטלו במעיה" נמי? — בטלו מטומאה חמורה. ששוב אין בהם תורת אב הטומאה דמי חטאת, לטמא אדם וכלים. אבל טומאה קלה דראשון לטומאה יש להם, ומטמאן אוכלין.

אין מקום לטומאה הקלה לחול.

אלא דמסיק, דלא יתכן לומר כן אלא בשיטות הראשונים, דנפסלו המים כבר בפיה. אבל לשיטת תוספות, דעד שלא נבלעו במעיה אינם נפסלים, לא יתכן דאז הם נטמאים במגע. דהרי טומאה בלועה היא, ואינה מטמאה. כדאיתא בחולין עא.

והעלה, דמצד אחר יש לומר דלא חלה הטומאה הקלה אלא בפיה. לפי שעד אז המים ראויים להזאה. ונמצא דמגעם בעצמם הוא צורך מי חטאת. וכבר כתבו התוספות בנדה [ט א], דאין מי חטאת מטמאים, אלא בנגיעה שאינה צורך הזאה. אבל משבאו בפיה, אף שעדיין לא נפסלו, מכל מקום כבר אינם עומדים להזאה, ושוב לא חשיב המגע כצורך הזאה.

[ויש להוסיף, על פי המבואר בראשונים, דכפועל הם פסולים להזאה משום תערוכת רוק.

אלא שלא בטלה עדיין מהם תורת מי חטאת, לפי שאין פסולם מחמת עצמם].

5. רש"י. ותוספות כתבו, דיש להם טומאה קלה משום הכלל, ד"כל שסופו לטמא טומאה חמורה לא בעי הכשר שרץ". כלומר, כל דבר שטמא טומאה חמורה ומטמא אדם לטמא בגדים, חלה בו נמי טומאה קלה כטומאת אוכלים שנטמאו בשרץ. ולכך אף שפרחה מהמים הטומאה החמורה ד"מי חטאת", לא פרחה מהן טומאת משקין הקלה.

והר"ש בפרה מיאן בפירוש זה. משום דאין כאן סופו ליטמא. שהרי השתא כבר נפסלו ממי חטאת. מיהו התוספות כתבו, דאף בכהאי גוונא יש להם טומאה קלה. כיון שמתחלה היה סופן לטמא טומאה חמורה.

טמאין מספק. אבל לטמא כלים — טהורין מספק. לפי שהמשקין מטמאים אוכלין מן התורה. אבל אינם מטמאים כלים אלא מדרבנן.

אמר רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש: רבי יופי — בשיטת רבי עקיבא רבו אמרה. דדריש רבי עקיבא, מאי דכתיב באוכל שנפל לכלי שנטמא בשרץ "יִטְמָא", פירושו "יִטְמָא" אחרים. והכי נמי דרש רבי יוסי במשקין.

דתנן: בו ביום שמינו את רבי אלעזר בן עזריה לנשיא, דרש רבי עקיבא: כתיב בשרצים "וכל כלי חרש אשר יפל מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשברו".

אינו אמר "טמא", אלא "יטמא". ודרשין: יטמא אחרים.

ואף שהכלי אשר נטמא בשרץ הוא ראשון

אבל בטומאה חמורה דאב הטומאה, לא מטמאים. משום שרבי יהודה אומר: בטלו המים שבמעיה מתורת מי חטאת, ואין דינם אלא כראשון לטומאה, שאינו מטמא אלא אוכלין ומשקין, ולא אדם וכלים.

רב אשי אמר: לעולם בטלו המים במעיה לנמרי מתורת טומאה. ואף את הבשר אינם מטמאים. (6)

ודקשיא לך, ראשון לטומאה מיהא ליהוי על ידי נגיעתם בעצמם.

לא קשיא. משום דהוה ליה המים שבמעיה משקה סרוח, שאינו מקבל טומאה ואינו מטמא. (7) כדתניא בתורת כהנים: "וכל משקה אשר ישתה בכל כלי" — פרט למשקה סרוח. (8)

שנינו לעיל: רבי יופי ורבי שמעון אומרים: ספק טומאת משקין, לטמא אוכלין —

8. ומובאת דרשה זו בתורת כהנים, בשם רבי אליעזר. אבל חכמים פליגי עליה התם, ואמרו לו: אין משקה יוצא לא לידי עופות ולא לידי בהמה.

ודעת הראב"ד שם, ובהשגות בפרק ב מטומאת אוכלין הלכה כא, דפליגי במשקה שנפסל לאדם ועדיין ראוי לשתית בהמה, האם הוא מקבל טומאה.

מיהו כתב בפירושו לתורת כהנים, דרבי יהודה הכא אזיל אפילו כחכמים. משום דגרע טפי מסרוח בעלמא. לפי שכבר נתעכל במעיה, והוי כפרש.

ולפי זה, צריך לומר בדעת חכמים דרבי יהודה, דכל שלא עבר מעת לעת לא חשיב עיכול.

והרמב"ם שם הלכה יד, פסק מכח האי

6. ובשיטת חכמים דפליגי, כתב מהר"ם חלאווה, דאית להו דאכתי טומאת מי חטאת עליהם, ולא בטלו במעיה.

ומה דקתני "בשרה טמא", נקיט כן משום רבותא דרבי יהודה, דמטהר אף בבשר. אבל לחכמים, הרי הם מטמאים אף אדם וכלים. רש"ש פרה פרק ט משנה ה.

7. ואף דמי חטאת שנפסלו מטמאים מדרבנן טומאה חמורה [רש"י פרק ח דפרה משנה ב], צריך לומר דהכא גרע. משום שבטלו ממי חטאת לגמרי.

מיהו מתוספות, לא נראה כן. שהרי כתבו דאין פסולם אלא משום היסח הדעת. אלא צריך לומר דבמילתא דלא שכיחא לא גזרו. רש"ש.

אמרת: לא כך היה! אין לפרש את הכתוב בדרך זו.

והוינן בה: מאי "לא כך היה"?

אמר רב פפא: לא יתכן לפרש את הכתוב הכי, משום שלא מצינו טומאה [דבר טמא] שעושה טומאה כיוצא בה, כדדרשינן לקמן מ"יטמא", דאין עושה כיוצא בו טמא.⁽⁹⁾ שאין אוכל מטמא אוכל, ואין משקה מטמא משקה. אלא אוכל מטמא רק משקה, ומשקה מטמא רק אוכל.

רבינא אמר: מגופיה דקרא נמי מוכח כן. דלא מצית אמרת, "יטמא" היינו לטמא אחרים בטומאת משקין.

דאי סלקא דעתך "יטמא" דכתיב בסיפא

לטומאה, והאוכל שבתוכו אינו אלא שני, לימד על כבר שני שעושה משקה אחר במגעו לשלישי לטומאה, ואפילו בחולין.

ומפרשינן: ורבי יוסי שהלך בשיטתו, הכא במשקין היכי דריש?

מהא דכתיב "וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא", ולא כתיב "טמא", דרשינן: יטמא — לטמא אוכלין אחרים בטומאת אוכלין.

אתה אומר לפרש במשקין, "יטמא" — לטמא אוכלין אחרים בטומאת אוכלין,

או אינו אלא לטמא משקין אחרים בטומאת משקין?!?

בעצמם הוא דמיטמא, אלא משום דסופו לטמא טומאה חמורה, אתי שפיר. דיש לומר, דדוקא קבלת טומאה שבאה על ידי מגע בדבר טמא, לא נפקת על ידי שנסרח המשקה. אבל בטומאה הבאה מחמת דין עצמי של המשקה, יודה הרמב"ם דפקעה כשנסרח המשקה. משום שכל רגע ורגע צריכה הטומאה סיבה מחודשת שתחול. דברי יחזקאל.

עוד כתב שם ליישב על פי המבואר בהערה 4, דאין המים מיטמאים בנגיעה אלא לאחר הבליעה ושוב הוה כנסרח ואחר כך נטמא.

9. רש"י. ותוספות כתבו דהכונה היא לדרשא דלעיל [יד א], "הוא טמא, ואין עושה כיוצא בו טמא". אלא שכתבו, דלפירוש זה לא גרסינן להא דאיתא לקמן בעמוד ב, "וכי מהכא נפקא, מהתם נפקא".

אבל רבינו דוד כתב לקיים הגירסא אף לפי פירושים.

דרשה, דמשקה שנסרח אינו מקבל טומאה. והיינו כרבי אליעזר.

אבל בהלכה כא שם כתב, דאם נטמא המשקה ואחר כך נסרח, הרי זה בטומאתו לעולם. "שאינ המשקה יוצא על ידי הכלב לעולם". והיינו כרבנן.

וכתב הכסף משנה שם לבאר שיטתו בכמה אופנים. ולבסוף אסיק, דלא באו חכמים לחלוק על רבי אליעזר, אלא לפרש דרבי אליעזר איירי בנסרח ואחר כך נטמא. אבל בנטמא ואחר כך נסרח לא פקעה טומאתו. ופסק הרמב"ם כתרוייהו.

ולפי זה צריך עיון, הא כאן נטמאו המים בטומאה קלה על ידי נגיעתן בעצמן קודם שנסרחו, ולכולי עלמא לא פקעה לה טומאה [אם לא דנפרש דהכא לאו משום דרשה ד"אשר ישתה" הוא, אלא משום שכבר נתעכל, וכמו שפירש הראב"ד בתורת כהנים].

מיהו, לשיטת תוספות דלאו משום נגיעה

דקרא [אצל טומאת משקין], היינו לטמא
 טומאת משקין, הרי "יטמא" דכתיב ברישא
 דקרא [אצל טומאת אוכלין], נמי פירושו
 לטמא טומאת משקין.⁽¹⁰⁾

ואם כן, למה חילקן הכתוב וכתב פעמיים
 "יטמא", לטומאת משקין לחוד, ולטומאת
 אוכלין לחוד?

ניערבינהו וניכתבינהו יחד. וליכתוב הכי:
 "מכל האוכל אשר יאכל אשר יבא עליו מים,
 וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא".

תרי "יטמא" — למה לי?

אלא שמע מינה, "יטמא" דכתיב ברישא
 באוכלין טמאים, היינו לטמא אחרים
 בטומאת משקין.

ו"יטמא" דכתיב בסופא במשקין טמאים,
 היינו לטמא אחרים בטומאת אוכלין.

ותו הוינן בה: ואימא יטמא לטמא אף את

הכלים. ואמאי קאמר רבי יוסי דטומאת
 משקין לטמא כלים אינה דאורייתא, וספיקה
 טהור?

ומשנינן: ליכא למימר הכי. שהרי וכי לאו קל
 וחומר הוא שאינם מטמאים כלים?!

ומה כלי, שמטמא את המשקה, אין מטמא
 כלי אחר [כדדריש לקמן].

משקין הבאין מחמת כלי [שהרי הכתוב
 מדבר במשקין שנטמאו על ידי כלי שנטמא
 בשרץ], אינו דין שלא יטמאו את הכלים?!

ולא יתכן שיהיה המשקה חמור יותר מהכלי
 שטימא אותו.⁽¹¹⁾

ותו הוינן בה: ואימא, כי לא מטמאו
 המשקין את הכלים, היינו משקין הבאין
 מחמת כלי. משום שאינם חמורים יותר
 מהכלי שנטמאו מחמתו.

אבל משקין הבאין מחמת שרץ [שנטמאו

דעושה דוקא כיוצא בה. שהרי כן מצינו בכלי,
 שנטמא אחרים ולא מטמא כלי אחר.

[וצריך עיון, הלא גם על ידי משקה ראשון
 אינו נטמא. ובהכרח דלאו משום דאין עושה
 כיוצא בו. אלא דין הוא בכלים דאינם נטמאים
 אלא על ידי אב הטומאה].

והר"ן כתב מכח קושיה זו, דאף רבינא מודה
 לדרשת "הוא טמא". אלא קאמר לרב פפא, דאין
 צריך ללמוד מאוכלין למשקין, דאין טומאה
 עושה כיוצא בה. אלא במשקין עצמם מוכרח כן
 מגופא דקרא.

11. ואם תאמר, אף משקין הבאים מחמת אוכל
 לא יטמאו אוכלין מהאי קל וחומר. מה אוכלין
 שנטמאים משקים אינם מטמאים אוכלים,

10. רש"י. דהא ליכא לאוקמא באוכלין, לפי
 שאין אוכל מטמא אוכל. ולתוספות [הובאו
 בהערה 9] אי אפשר לפרש כן. שהרי השתא
 קיימינן לולא דרשה ד"הוא טמא". אלא יש
 לפרש, דאם "יטמא" דסיפא אתא לטומאת
 משקין נמי, וטומאה עושה כיוצא בה. אף
 "יטמא" דרישא הוא בין לטמא אוכלין ובין
 למשקין. ואם כן נייערבינהו. רבינו פרץ.

והוסיף להקשות, הא מאחר דהשתא קיימינן
 לולא דרשה ד"הוא טמא", אף דשמעינן
 דחלוקים הם, מכל מקום מנלן דאוכל מטמא
 משקה ומשקה מטמא אוכל? דלמא איפכא.
 דאוכל מטמא דוקא אוכל, ומשקה דוקא משקה.
 ותירץ, דמסברה יש לנו טפי לומר דאין
 טומאה עושה כיוצא בו מאשר לומר איפכא,

והדרינן לפרש את דברי רבי עקיבא: "יטמא דרישא" [דכתיב אצל אוכלין טמאין], היכי דריש ליה רבי עקיבא שהם מטמאים משקין? — מדכתיב "מכל האוכל אשר יאכל אשר יבא עליו מים יטמא". דהיינו יטמא לטמא את המשקין.

אתה אומר לפרש, "יטמא" — לטמא את המשקין או אינו אלא לטמא את הכלי. אמרת, הלא קל וחומר הוא דאין האוכלין מטמאים כלים. ומה משקה שמטמא את האוכל אינו מטמא כלי [כדילפינן לעיל מקל וחומר], אוכל שאין מטמא אוכל [שהרי אין טומאה עושה כיוצא בו], (2) אינו דין שלא (3) יטמא כלי (4)?!

בשרץ גופו והרי הם ראשונים לטומאה], הכי נמי דחמירי טפי מכלים שנטמאו בשרץ, ומטמאו אף כלים.

ומשנינן: וכי משקין הבאים מחמת שרץ מי כתיבי בהאי קרא? וכי לאו מקל וחומר קאתי? והרי אין טומאתם אלא מקל וחומר.

ומה משקין הבאין מחמת כלי שנטמא בשרץ מטמאין, משקין הבאין מחמת שרץ עצמו לא כל שבין שהם מטמאין?!

וכיון שבלימוד קל וחומר ממשקין הבאין מחמת כלי ילפינן להו, דיו לבא מן הדין להיות כנידון. (1) מה משקין הבאין מחמת כלי אינם מטמאין כלים, אף משקין הבאים מחמת שרץ כן.

2. והכא לא שייך להשיב כמו שכתבו תוספות לעיל [עמוד א הערה 11], דמה שאין אוכל מטמא אוכל אינו משום קולא. שהרי עיקר הלימוד הוא, ממה שמשקה אינו מטמא לכלי. וזה ודאי חשיב קולא. מהרש"א.

3. והקשה בעל המאור, נימא בהאי קל וחומר, דאף אוכל לא יטמא משקה. דמה משקה המטמא אוכל אינו מטמא משקה, אוכל שאין מטמא אוכל אינו דין שלא יטמא משקה?!

ותירץ, דאם כן אף משקה לא יטמא אוכל מהאי טעמא. ואם כן תתבטל לגמרי דרשת "יטמא יטמא". ומשקה ואוכל לא יטמאו כלום. וכל היכא דאיכא תרי קל וחומרין דסתרי אהדדי, אין דורשין אף אחד מהם.

ומסיק, דקרויב דין קל וחומר זה לדין "מה מצינו". אבל באמת לאו קל וחומר הוא. שהרי מה שאין טומאה עושה כיוצא בה, אינו ענין לקולא וחומר [עיוין לעיל עמוד א בהערה 11, ובמהרש"א שם].

4. והוה מצי למיעבד קל וחומר דלעיל: ומה כלי

משקים הבאים מחמתם אינו דין שלא יטמאו אוכל?!

ויש לומר, דמה שאין אוכל מטמא אוכל, אין זה מחמת שהוא קל. אלא משום שאין טומאה עושה כיוצא בה. אבל מה שכלי אינו מטמא כלי, הרי זה מחמת שהוא קל, ואינו אב הטומאה. שאין כלי נטמא אלא מאב הטומאה. תוספות.

1. וקשה, נימא דיו לבא מן הדין להיות כנידון. ולא יהיו משקין הבאים מחמת שרץ אלא שניים בלבד, כדין משקין שנטמאו בכלי.

ויש לומר, דלא יתכן לומר כן. משום דלא מצינו בדבר הנוגע באב הטומאה, שלא יהיה ראשון. תוספות.

ועיוין ברבינו דוד, שהביא בשם רש"י [ואינו כן ברש"י לפנינו] בישוב קושיה זו, דדוקא טומאת משקין שנטמאו בשרץ לטמא אחרים, ילפינן בקל וחומר ממשקין שנטמאו בכלי. אבל טומאת עצמן כתיבא להדיא בקרא.

ותמה על זה, דהא לא אשכחן שום קרא בטומאת משקין מלבד האי קרא ד"וכל משקה אשר ישתה", דכתיב במשקין הבאים מחמת כלי.